

Dr. Darvas-Kozma József

P. JEGENYEI FERENC
(1619–1684)

A 16. század minden évtizede az erdélyi katolicizmust tekintve állandó meghalásról és feltámadásról szól. Építők és rombolók lépnek mindegyre a Székelyföldre, fények és árnyak váltakozó egymásutánja borul az életéért küzdő katolikus székelyek egére. S végül a krisztusi szellem segíti győzelemre a küzdő erőt. Ilyen krisztusi szelleműek voltak a csíksomlyói ferences kolostor lakói: Váradi Gábor és János, Somlyai Miklós, Szeredai Márton, Damokos Kázmér, Jegenyei Ferenc, Kájoni János, Taploczai István és mások. Közöttük van az a kevésbé ismert valaki, akinek érdeméről az utókor megfeledkezett, de akinek életműve megvilágítja nemcsak a kortársak szellemi küzdelmét és munkáját, hanem a pozsonyi véisztörvényszéken börtönre és gályarabságra ítélt protestáns tanítók és prédikátorok szabadulásának útját is. Ő pedig P. Jegenyei András Ferenc, a csíksomlyói gimnázium egykori tanára.

Jegenyei András Ferenc 1619-ben született a Kolozs megyei Jegenyén. A falu hajdan a kolozsmonostori bencés apátságához tartozott. Báthory István fejedelem 1579-ben visszaváltja és a monostori jezsuitáknak adományozza. A templomot és a falut 1588-ban, majd 1606-ban elvették tőlük, és így kincstári birtokká lett. Bethlen Gábor 1615-ben a jezsuitáknak visszaadta.¹ A jezsuita atyák akadályoztatásuk miatt licenciátus² által gondoskodtak a hívek lelkipásztori ellátásáról. Jegenyé az 1630-as évek elején lelkipásztori kisegítő nélkül maradt, ekkor az alábbi furcsa helyzet állt elő. *„Egeres nevű szomszéd falu kálvinista lelkészét fogadta föl a katolikus lelkésznek járó teljes bérért, de azzal a szigorú kikötéssel, hogy meghatározott napokon eljővén hirdesse ki nekik*

1 Bagossy Balázs (szerk.): *Erdélyi katolicizmus múltja és jelene*. Dicsőszentmárton, 1925, 59., 66.

2 Licenciátusok azok a világi, felszenteltséggel nem rendelkező, nőtlen vagy nős, tiszta életű férfiak, akik kellő tanultsággal rendelkeztek, és az egyházi előljárótól megbízást kaptak, hogy a pap nélkül maradt közösségeket a katolikus hitben oktassák, kereszteljenek, temessenek, eskessenek. Vö. Sávai János: *Missziók, mesterek, licenciátusok*. Szeged, 1997, 90–93.

az ünnepnapokat, a böjtöket, kereszteljen, eskessen és a halottakat temesse el, stb., de soha ne merészeljen prédikálni vagy a képeket megérinteni. Egy alkalommal, amikor az egyezséget megszegve felment az oltár lépcsőjére, és beszédet akart mondani, egy Varga Boldizsár nevű tekintélyesebb paraszt azt mondta neki: 'Hallgass, szállj le a lépcsőről és eredj, míg jól van dolgod! Tartsd be az egyezséget!' – írja Kájoni. Ezeket anyámtól hallottam, aki egy ilyen lelkéssel kereszteltetett meg engem 64 esztendővel ezelőtt abban a templomban."³ A hagyomány szerint Varga Boldizsár a pad alól elővette fejszóját, és azzal figyelmeztette a prédikátort. A jezsuita atyák a törvényileg megengedett alkalmakkor kijártak Jegenyére, és a hívekkel fenntartották a lelki kapcsolatot. A tehetséges gyerekeket segítették, tanították. Így került a kolozsmonostori kollégiumba Jegenyei András, majd tíz év múlva falusfele és később rendtársa, Kájoni János is.⁴

Jegenyei András olyan példás magaviselettel és kiváló előmenetellel végzett, hogy megbízták tanító-mesternek⁵ a Színi István atya (1580–1645) vezette gyulafehérvári jezsuita kollégiumban.⁶ Mindaddig zavaratlanul tanított, amíg I. Rákóczi György fejedelem 1643-ban feladta politikai semlegességét, és belépett a harmincéves háborúba. Ez a császár- és jezsuita-ellenes magatartása Erdély-szerzte éreztette hatását. A gyulafehérvári jezsuita iskola is szünetel.

Haller István, Küküllő megyei főispán, országos elnök Fehéregyházán a kastélya melletti egykori ferences kolostort 1637-ben vagy 1638-ban rendbehozatta és házi káplánjának átadta. 1639-ben már két

3 Kájoni János: *Fekete könyv*. Szeged, 1991, 96–97.

4 Benedek Fidél: *Csíkсомlyó (Tanulmányok)*. Kolozsvár, 2000, 366.

5 György József: *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*. Cluj-Kolozsvár, 1930, 516.

6 A kolozsmonostori, illetve kolozsvári rendházzal egy időben, 1579-ben alapították a gyulafehérvári kollégiumot. A medgyesi országgyűlés (1588) innen is számuízi a rendtagokat. Báthory Zsigmond sürgetésére a gyulafehérvári gyűlés 1595-ben három helyen ismét megengedi a jezsuiták letelepedését, de lemondása után (1598) a protestánsok ismét kiűzik őket Fehérvárról. Báthory Endre újra bevezeti, de Bocskai István fejedelemmé választása után az ellenpárt csakhamar kiűzi őket. Bocskai halála után visszatérnek a páterek, de Rákóczy Zsigmond (1607) megint, negyedszer is kiutasítja. Az iskolát ekkor világi papok vették át. Bethlen Gábor uralkodása kezdetén egykori tanulóársát, Színi István jezsuitát Gyulafehérvárra hozatta. Ezzel állandósul letelepedésük, és zavaratlan a tanítás. A gimnázium négy osztályos volt, a két alsóban rendszeren világiak tanítottak. Vö. Gyenis András: *Régi jezsuita rendházak*. Vác, 1941, 21.

ferences tartózkodik a fehéregyházi kolostorban.⁷ Damokos Kázmér⁸ Fehéregyházán folytatja az építkezést, és 1644-ben elindítja a licenciátus-képzőt és papneveldét.⁹ Jegenyei András, a gyulafehérvári kollégium tanítója ekkor jelentkezett Damokosnál, mert katolikus közösségét akarja szolgálni. A Szent István első magyar királyról címzett erdélyi Kusztódia fehéregyházi zárdájában 1644. október 28-án Szalainai István ör az új Kusztódia két első növendékét, Jegenyei (András) Ferencet és Martonosi Nagy Mártont¹⁰ Szent Ferenc ruhájába beöltöztette. Őket a jelöltév végén fogadalomtételre is bocsátották. Szalainai István ör és általános helynök Jegenyeit a konventuálisok viterbói teológiájára küldte tanulni. Mihelyt erről értesült a Hitterjesztési Kongregáció titkára, Jegenyeit azonnal Rómába hívatta és a Szent Ferenc a Parton nevezetű kollégiumban helyeztette el.¹¹ Két esztendő után, Rómában, 1646. szeptember 9-én pappá szentelték.¹²

Tudományos fokozattal tért haza, és tanított a Modestus atya által 1649-ben felállított csíksomlyói középfokú iskolában. 1654. november 6-án a Csíksomlyón tartott rendi gyűlésen a mikházi kolostor házfőnökévé választották Jegenyei Ferencet. Damokos Kázmér előljáró és még néhány szerzetes társaságában ment Mikházára, ahol a bosnyák atyák botrányosan fogadták. A délszláv szerzetesek 1630-ban érkeztek Erdélybe, hogy segítsék a katolikus papságot és a híveket. Mikházán a katolikus státus urak segítségével 1635-ben telepedtek le. A bosnyák szerzetesek Szalainai István halálát követően (1652) az erdélyi őrségtől

7 György: i. m., 216., 452.

8 Damokos Kázmér 1606. szept. 29-én született Szovátán. 1629-ben a ferences rendbe lép Nagyszombatban, de mivel bal kezének mutatóujja hiányzik, pápai engedéllyel csak 1639-ben szentelik pappá Rómában. Mikházáról Nyújtódra helyezik rezidencia főnöknek, onnan meg Fehéregyházára. Rákóczi fejedelem mind a két helyről elűzte. 1649–1655. és 1662–68. között csíksomlyói házfőnök. 1668-ban IX. Kelemen coronai c. püspökké és Erdély apostoli vikáriusává nevezte ki. 1668. jún. 10-én a Szt. Péterről nevezett kápolnában Spinola bíboros püspökké szenteli. Püspöki címét Erdélyben politikai okokból soha sem használta. Mindenkivel a jó viszonyt ápolta, hogy az erdélyi és moldvai híveket tudja szolgálni. Csíksomlyón hunyt el, 71 éves korában, 1677. szept. 5-én. Vö. György: i. m., 489–492.; Benda Kálmán (szerk.): *Moldvai Csángó-Magyar Okmánytár II.* 1467–1706., Budapest, 1989, 784. (A továbbiakban MCSMO).

9 Sávai: *A csíksomlyói...* i. m., 312–313.

10 Nagy Márton Kézdimartonoson született 1622-ben. Bandini érsek szentelte fel Bákóban. Meghalt Mikházán 1654. okt. 26-án. Vö. György: i. m., 550.

11 Györffy Pál: *Az erdélyi ferences kusztódia története.* Budapest, 1989, 47.

12 György: i. m., 517.

el akartak szakadni, hogy a boszniai provinciához tartozzanak. Törekvésüket Róma is ellenezte. Ezek az atyák a magyar nyelv nem tudása miatt a nép közé nem mehettek misszióba, csak miséztek és tolmács segítségével gyóntattak. Amíg a magyar páterek Damokos Kázmér kuzstossal 1654 karácsonyán a vidéki misszióban fáradoztak, addig a honmaradt bosnyákok Jegenyei házfőnökre támadtak és fogságba vetették. Később hasonló módon jártak el a római vizsgálóbiztossal, Modestus a Roma atyával is.

A mikházi szerzetesek évtizedes engedetlenségét sem a rend, sem az erdélyi státus urak már nem tudták elviselni, ezért 1666. február 14-én a fogarasi országgyűlésen úgy határoztak, hogy az engedetleneket Kornis Gáspár maroszeői főkapitány és Lázár István csiki királybíró a karhatalom igénybevételével Mikházáról távolítsa el. Így is történt, még azon év augusztus hó 6-án az engedetlen bosnyák pátereket útnak indították Bosznia felé. A kiűritett zárdát pedig átadták a magyar pátereknek.¹³ Házfőnöknek Kájoni Jánost nevezték ki, aki azonnal egy új kolostor építéséhez fogott.¹⁴ Korábban Jegenyei Ferenc a helyi emberek összefogásával külön iskolát épített.¹⁵ A kolostor malmának jövedelmét a középfokú iskola és a tanítók fenntartására fordították. 1668-ban a Szentszék Damokos Kázmért apostoli helytartóvá és címzetes coronai püspökké nevezte ki. Az őrség régi szokásának megfelelően ekkor kapta Jegenyei Ferenc az őri és missziófőnöki megbízatást. A missziófőnök feladata, hogy a misszióban dolgozó szerzeteseket mutassa be a bécsi nunciának, és számukra kérjen apostoli jóváhagyást. Jegenyei missziófőnök a protestánsok áskálódásai miatt azt javasolta a Szentszéknek, hogy egyszerűsítsék az eljárást. Róma elégedjek meg azzal, hogy a misszió munkatársainak névsorát felterjeszti, továbbá a missziósok működésének jóváhagyását adhassa meg a helyi püspök. A Szentszék elfogadta a javaslatot.¹⁶

13 György: i. m., 83–88.

14 György: i. m., 281.

15 Benedek: i. m., 379.

16 Galla Ferenc: *Ferences misszionáriusok Magyarországon: a Királyságban és Erdélyben a 17–18. században*. Budapest–Róma, 2005, 274.

Jegenyei papsága első évtizedének végén, 1661. október 21-én a leggyászosabb sors érte a somlyói kolostort és iskolát. Közismert, hogy a csíkiak, mivel kitartottak II. Rákóczi György mellett, a legsúlyosabban szenvedték meg a mostoha időket. Az Ali pasa vezette büntető-hadjárat Csíkot elhamvasztotta. A 12 szerzetes közül négy páter lóháton Háromszékre menekült, éspedig: Jegenyei Ferenc, Jenőfalvi András, Litteráti Bonaventura és Taploczai István. Négy klerikust megöltek¹⁷, a többi négyet fogságba hurcolták.¹⁸ A vész után az elmenekült atyák nyomban visszatértek, és a föld színével csaknem egyenlővé tett kolostor helyreállításában együtt fáradoztak Damokos Kázmér kusztossal, Taploczai István¹⁹ házfőnökkel. Az oktatást 1664-ben tudták elindítani.²⁰ Jegenyei 1667-ben tájékoztatja a római Kongregáció titkárárt az iskola fejlődéséről, és segítséget kér. Egy év múlva megköszönte a tanító részére kiutalt 30 scudi segélyt, és közli, hogy már 32 diákjuk van, akik a felső osztályokban, azaz a grammatikai és szintaxis osztályokban tanulnak. Jelzi, hogy szükségessé vált még egy tanító

-
- 17 P. Somlyai Miklós, P. Pálfalvi Péter, Cl. Szentimrei József és Fr. Széki vagy Kolozsvári János.
- 18 Bessei Pál, Bosnyák Illés, Görög Jakab, Makai Antal. *Vö. Györffy: i. m., 72.; György: i. m., 152.*
- 19 Taploczai, Templokai vagy Görög István Moldvában született 1631-ben örmény apától és magyar anyától. Beöltözött 1650. febr. 15-én Csíksomlyón. Tudós, hitészónok, nyelvteljes. Somlyón tanár 1658-ban, Taplocára jár misézni, talán ekkor kapja, veszi fel a Taploczai nevet. 1660-ban Kájónival együtt definitor Jegenyei oldalán. 1665-ben szárhegyi házfőnök, 1669-ben csíksomlyói házfőnök. 1670-ben buzgóságból, áldozatosságából Bákóba költözik. Parchevich marciánopolisi c. érsek kinevezi koadjutorává. Parchevich a somlyói ferenceseket akarja Moldvába visszatelepíteni, ezért a moldvai olasz minoriták missziófőnöke, Pilutius Vitus éles harcot folytat az érsek ellen. Taploczai, hogy segíthessen a moldvai magyar licenciátusoknak és híveknek, prédikációit is kinyomtatta és terjesztette. Ezzel is igazolni látjuk azt a gyér utalást, hogy a Kájoni-féle nyomda előtt létezett Csíksomlyón egy kis nyomda. A prédikáció kiadását a lengyel nuncius vádként hozta fel Taploczai ellen (*vö. Galla: i. m., 248*). Közben Moldva vikárius-generálisa lesz. 1677-ben XI. Ince pápa Moldva apostoli vikáriusává nevezte ki. Parchevich érsek halála után Taploczait támogatja a kongregáció, hogy ő legyen a marciánopolisi érsek. Az olasz Piluzzi Rómában mindent elkövetett, hogy a magyarokat eltávolítsa Moldvából. Taploczai érseki kinevezését Piluzzi áskálódása késleltette, és 1678. szept. 9-én bekövetkezett hirtelen halála akadályozta meg. Nemsokára Piluzzit nevezték ki marciánopolisi c. érseknek, és ezzel a magyar jezsuiták és erdélyi ferencesek minden gyökerét elvagták. Ettől kezdve magyar papok nélkül a moldvai magyarság árvaságra jutott. *Vö. Kájoni: i. m., 59.; Tóth: i. m., 217., 366.; Galla: i. m., 246–249.; MCSMO II. 790., 792., 797.*
- 20 Kájoni: i. m., 59.

alkalmazása.²¹ Csíkból 1669. április 8-án kelt levelében beszámol, hogy Somlyón két kipróbált mestert tartanak (Dulicky Mátyás mestert, Pollereczky János, majd Valcsánszki Mátyás bojtárt), akik számára támogatást kér. Mellékelte a csíksomlyói iskola 77 növendékének a névsorát, amelyet Damokos Kázmér általános helynök hitelesített.²² 1670-ben már nyolc osztályban tanítanak 112 diákot.

Jegenyei mindig segítőtje volt Damokos Kázmér apostoli vikáriusnak és titkos püspöknek, aki mindenütt egyszerű ferencesként mutatkozott és mindig vikáriusként intézkedett. Jegenyei Ferenc jezsuita alapokkal nagyszerű szerzetes lett, aki a tanítás mellett a ferences rend életében a következő feladatokat töltötte be: 1652–1654 között definitör, 1658-ban a somlyói iskola lektora,²³ 1660–1664. és 1667–1672. között kuzstosz, tartományi kormányzó, 1675–1678-ig missziófőnök és 1678–1681-ig ismét tartományi kormányzó. 1681-ben negyedszer is a mikházi kolostor főnökévé választják (Mikházán a négy alkalommal összesen 7 évet volt házfőnök).²⁴ Tudása, széleskörű ismeretsége és bátor fellépése által mint előjáró gondoskodott a szigorú szabály szerint élő erdélyi ferences családról. Ő jegyezte fel a csíkiak önvédelmi harcát, az 1567-es hargitai csatát, de csak pusztá tényként.²⁵ Ezt a kolozsvári jezsuiták háztörténete tartalmazza.²⁶ Az ő érdeme, hogy a csíksomlyói gimnázium a század utolsó három évtizedében erőre kapott, állandóan gyarapodott, és mind a papképzés, mind a katolikus értelmiség kiképzése tekintetében alapvető fontosságú intézménnyé vált.²⁷

21 Jegenyei: *Jelentés a Kongregáció bíborosaihoz*. Csíksomlyó, 1668. aug. 26. In Sávai: *A csíksomlyói* i. m., 336–339.

22 Jegenyei: *Levél a Kongregációhoz*. Csík, 1669. ápr. 8. In Sávai: i. m., 340–345.

23 Modestus a Roma: *Jelentés a Kongregációnak 1658*. In Tóth István György: *Misszionáriusok levelei Magyarországról és Erdélyről*. Budapest, 2004, 216.

24 1654., 1660., 1673–77., 1678. Vö. György: i. m., 284., 92–93., 517.; Györffy: i. m., 57–58.

25 Benedek: i. m., 251., 332.

26 A jezsuita rend arra kötelezte tagjait, hogy tevékenységükről s a körülöttük zajló eseményekről írásban tájékoztassák rendi előjáróságukat. Kolozsvári háztörténetükben így örökítették meg a csíkiak önvédelmi harcát, az 1567-es hargitai csatát. Erről Kolozsvári Pál jezsuita beszélt Csíksomlyón, 1727-ben. Lejegyezte Balázsfy Mihály ferences író Annotaciones kéziratában. Viszont a történetet 1727-ben Péterffy Domokos kimásolta a kolozsvári jezsuiták háztörténetéből. A jezsuiták 1581-ben és az 1586-os nagy pestis idején, a Tolvajos-tetői csata után 14 és 19 évvel mentek Kolozsvárról Csíksomlyóra, és egy ideig Csíkban tartózkodtak, misszióztak. Ők találkoztak azokkal is, akik a püünködszombati búcsúnak új lendületet adó 1567-es eseményben részt vettek. Vö. Benedek: i. m., 251., 332.

27 Boros Fortunát: *Csíksomlyó, a kegyhely*. Kolozsvár, 1943, 117.

Óróra jegyezték fel, hogy az Őrség tudós, komoly, okos atyja, aki ferences papként 38 éven keresztül tanított, az őrséget kormányozta és védelmezte. Elöljáróként a joghatósága alá tartozó plébániákról is gondoskodott.²⁸ Tanácsát kikérték a főurak, mert életével és szavaival prédikált. Többször járt külföldi megbízatásban. Jegenei az erdélyi ferences Őrség egyik nagy alakjává nőtte ki magát.

Diplomáciai jártasságára is vessünk egy pillantást. Erdélyben a török–tatár pusztítást követő áldatlan állapot Apafi Mihály (1661–1690) uralomra jutásával ért véget. Apafi szelíd, teológiai olvasottságú, elmélkedő, tudós ember, aki a fejedelmi méltóságot kényszerből vállalta, s aki mégis jó politikusnak bizonyult. A Habsburg- és török hatalom közt Erdély megmaradásáért küzdött. Teendői végzésében Teleki Mihály kancellár segítette, aki azokkal az államférfiúi képességekkel bírt, amelyek feltétlenül szükségesek voltak, hogy Erdély e nagy válságot tisztességesen megállhassa s végre nyugalma legyen.²⁹ Az Apafi-korszaknak legmarkánsabb rétege, az értelmiség, a „középrend”-nek nevezett, sokféle csoportból alakuló társadalmi képződménybe illeszkedik. Papok, tanárok, orvosok, ügyvédek, provizorok³⁰ a kor viszonyainak megfelelően szolgálják a különböző társadalmi osztályok és egyházak érdekeit, és közülük kerülnek ki azok, akik európai műveltségük és szakképzettségük révén egyetemes ismereteiket és az országos érdekeket egybekapcsolva tudatosan lépnek fel. Apafi pártolja a korszerű tudományosság elkötelezettjeit, habár egyéni útjaik különbözőek.³¹ Jellemző iskolapolitikájára, hogy parancsolatot adott román iskola alapítására, és eltörölte az elődei által a külföldi tanulmányokat folytatni akaró katolikusokra vonatkozó tiltásokat. Törvényben szögezte le: „külföldi tanulásra ki-ki szabadon mehet, sőt a külföldi tanulmányi utak tilalma a hazában is perpetuum emlékezetben se legyen” (1669).³²

28 P. Filep Tamás stefanitát Székelyhodosra rendelte, aki egyben főesperes is volt, hogy a plébániát és a környéken lévő katolikusokat gondozza. Vö. György: i. m., 434.

29 Marton József: *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*. Gyulafehérvár, 1993, 76.; Jancsó Benedek: *Erdély története*. Cluj-Kolozsvár, 1931, 166.

30 Babics András: *A kamarai igazgatás Pécs városában 1686–1703*. Pécs, 1937, 21. A fejedelmi vagy városi kamara főigazgatási szerve, a tisztartóság (provizorátus), amely szétágazó volt: vám-, harmincad-, sóhivatal, stb. A provizor az egyik hivatal vezetője volt.

31 Köpeczi Béla (szerk.): *Erdély története II*. Budapest, 1988, 837.

32 Szilágyi Sándor (szerk.): *Erdélyi országgyűlési emlékek XV*. Budapest, 1892, 27.

A katolikusok jogaikat jobban érvényre tudják juttatni, azonban a protestáns rendek beidegződött reflexei még nem szűntek meg. A katolikusok 1675-ben a fogarasi országgyűlésen felpanaszolják sérelmeiket: a híveket és papokat folyton zaklatják; a katolikusok protestáns lelkésznek kénytelenek adózni; Kolozsváron még mindig nincs templomuk, stb. Erre a protestáns rendek Damokos Kázmér vikárius működését kezdték bírálni, de a katolikus státus urak védelmükbe vették papjaikat és Damokos Kázmér vikáriust.

Amikor a szentgotthárdi győzelem után a bécsi udvar megkötötte a magyar nemzeti érdekek szempontjából szégyenletesnek mondható vasvári békét (1664. aug. 10.), akkor Wesselényi Ferenc nádor Zrínyi Péter horvát bánnal, Nádasdy Ferenc országbíróval, Lippay György esztergomi érsek támogatásával szervezkedni kezdett a nemzeti önállóság és a vallásszabadság megvédelmezésére. 1666-ban Wesselényi nádor és Lippay érsek elhunyt. Az összeesküvés kitudódott, főbb tagjai börtönbe kerültek. Vezérei közül a fej- és jószágvesztésre ítélt Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet Bécsújhelyen, Nádasdy Ferencet Bécsben végzik ki. I. Rákóczi Ferenc – édesanyja, Báthory Zsófia közbenjárására – 450 000 forint bírsággal váltotta meg életét.³³ A bécsi udvar a magyar rendi államszervezet átalakítására és az abszolutista kormányzás bevezetésére szánta el magát. Kapóra jött az összeesküvés. Az Ampringen-féle kormányzóság (amely a kormányzóból, négy magyar és négy német tanácsosból állt) 1673 februárjában kezdte meg működését Pozsonyban. Felállították a vésztörvényszéket. A protestáns iskolamestereket és prédikátorokat hűtlenség címén perbe fogták, sokat közülük börtönbe vetettek. Az idegen származásúak visszatérhetnek hazájukba, mások térítvényt adtak, hogy felhagynak minden egyházi tisztséggel.

Nagy feltűnést keltett Czeglédy István³⁴ kassai református prédikátor meghurcoltatása. A vésztörvényszék működése következtében so-

33 Jancsó: i. m., 167.; Glatz Ferenc (szerk.): *A magyarok krónikája*. Budapest, 2000, 268.

34 Czeglédy István (1620–1671. jún. 5.) köztisztviselőnek örvendett a protestáns világban mint hitszónok, hitvitázó és egyházi író. Mint ilyen, ő volt Sámbar Mátyás jezsuita legkomolyabb ellenfele. Czeglédy tartott halotti beszédet II. Rákóczi György, majd Rhédey Ferenc fejedelem felett is. Művei ott sorakoztak a helyét hitű kollégiumok könyvtárainak polcain, az udvarházak olvasótermeiben és Apafi Mihály könyvtárában. 1670. szeptember 28-án tartóztatták le. Két hétig keményen

kan Erdélybe menekültek. Ezek panaszára Apafi fejedelemben feltámadt a protestáns protektori gondolat. Hűséges embere, Czeglédy letartóztatása szintén tette készttette. A hazai prédikátorok és szuperintendensek pedig fűtötték érzelmeit. Valószínűleg ezeknek a hatására idézte maga elé Damokos Kázmér apostoli vikáriust, és kijelentette neki, hogy ha az erdélyi papok és barátok egységesen nem írnak fel Rotthall Jánoshoz és Szelepchényi György primáshoz a prédikátor kiszabadítása érdekében, lássák a következményeket. Az erdélyi katolikus papság Csíkszeredában 1670. november 22-én Rotthall János törvényszéki elnökhöz címzett levelével, és Damokosnak a kongregáció bíborosához írt üzenetével Jegenyei³⁵ kusztosz Bécsbe ment. A státus urak pedig az Erdélyben működő jezsuitákon keresztül próbáltak hatni a Habsburg-uralkodóra.³⁶ Jegenyei küldetése sikerrel járt, amint 1671. február 20-án jelentette is Pozsonyból: „*Jó hírt viszek, a prédikátor már kiszabadult a fogságból.*” Már útra kelése enyhítően hatott az országgyűlésen tárgyaló Apafira. A státus urak kérését, hogy engedje meg katolikus templom építését Kolozsvárt, ahol nagy számban vannak katolikusok, Apafi fejedelem Jegenyei pozsonyi útjától tette függővé.

bántak vele. Jegenyei útjának eredménye, hogy Czeglédy februárban kiszabadult. Utána, 1671. május 28-án Pozsonyba idézik. A beteg ember családja kíséretében szekérral indult el, és útközben Nagyszombat közelében elhunyt. Június 7-én minden halotti szertartás nélkül temették el.

- 35 Benedek Fidél *Csiksomlyó* című tanulmányköteté 385–387. lapján részletesen tárgyalja Czeglédy István prédikátor ügyét. Az egész követségjárást Pozsonyba és Bécsbe Kájoni Jánosnak tulajdonítja. Ez téves beállítás, és az igazságosság alapján helyre kell igazítanunk. Kájoni János 1663–1669. között mikházi, 1669–1675. között szárhegyi házfőnök, aki gyakorlati, építő, lekötött ember. Az említett években mindkét helyen új zárdát meg orgonát épít. 1675-ben Somlyóra kerül, ahol felállítja a nyomdát, majd 1681–1683-ig házfőnök. Vö. György: i. m., 170., 281., 284., 318., 320. Jegenyei Ferenc tanár, vezető és diplomata. Rómában tanult. A Hittani Kongregáció előtt 1667-ben ismertette az erdélyi őrség jogait, és sikeresen megvédte azt. Vö. Györffy: i. m., 49–52. A pozsonyi per idején kusztosz. A bécsi követjárás olyan nagy jelentőségű, hogy ha Kájoni lett volna a követ, akkor a Fekete könyvben az eseményről megemlékeznek, de arról egy szót sem ejt. Ellenben a római kongregáció levéltárában őrzik Jegenyei kérvényét, leveleit, Damokos Kázmér fenyegetését. Vö. Archivio Propaganda Fide (APF), Scrittura Originali riferite nelle Congregazioni Generali (SOCG) vol. 428, fol. 335r. és 351. Jegenyei követjárása mellett szól az Osztrák Állami Levéltár magyar anyaga is. Vö. (ÖSTA), Ház-, Udvar-, és Állami Levéltár (HHSTA), Magyar Akták, Specialia, fasc. 323, Konv. B, fol. 82–83. (másolat), stb.
- 36 Fenessy Mihály: Levél Philipp Miller császári gyóntatóhoz. In Galla: i. m., 236.

Jegenyei Pozsonyból felment Bécsbe, a nunciatúrára, ahonnan a felhalmozódott pénzsegélyeket is magával hozta a csiki iskola számára.³⁷

A pozsonyi perek 1675-ig elhúzódtak. Végül mintegy 25–30 tanítót és prédikátort különösebb kiválogatás nélkül Nápolyba gályarabságba hurcoltak. Az összeesküvésben bűnösnek találtakat gályarabsággal büntetni, Szekfű Gyula szerint Kollonich Lipót elgondolása volt.³⁸

Jegenyei nemcsak az üldözött protestáns prédikátorokért járt közben, hanem a megtámadott Damokos Kázmér apostoli vikárius püspökért is. A kongregáció a gályarabok kiszabadításával hatott Apafira és környezetére. A 26 gályarab közt volt Otrokócsi Fóris Ferenc³⁹, aki hazatérése és hosszas vívódása után katolikus hitre tért. Rómában tanult, majd az esztergomi káptalan levéltárosa, 1699-től a nagyszombati akadémia jogi tanára lett. Katolizált a szintén bebörtönzött Thököly Zsigmond is, Késmárk várának ura, akit korábban a „lutheránusok pátriárkájának” neveztek, és még sokan mások.⁴⁰

A ferences atyák munkája nyomán Csíksomlyón lassan eltűnnek a tatár pusztítás nyomai. 1678-ban befejezik a somlyói hegyen lévő Salvator-kápolna javítását is, ezúttal faburkolatos, festett kazettás mennyezettel oldották meg. Ekkor készült az oltár berendezése. Megnagyobbítják a hegy déli ormán álló, Mák János testvér építette Szent Antal-kápolnát.⁴¹

Damokos halála után, Jegenyei mint tartományi kormányzó 1678-ban világosan átlátta, hogy addig, míg a császár Felső-Magyarországon a protestáns prédikátorokat, az erdélyi fejedelem pedig országa kato-

37 Galla: i. m., 236.; Jegenyei Ferenc: *Kérvény*. In *APF SOCG* vol. 428, fol. 351.

38 Galla: i. m., 235.

39 Fóris Ferenc (1648–1718) Otrokócson született 1648-ban. Bölcséleti doktor, a barokk gályarab-irodalom képviselője, akadémiai jogtanár. Lipótvárról 1675. március 18-án indították el a tíz hónapig tartó útra Morvaországon, Ausztrián, Stájerországon át Triesztig, onnan a nápolyi gályákra, ahonnan 1676. február 11-én Ruyter tengernagy kiszabadította. 1681-től Gyöngyösön, majd 1687-ben Kassán lelkészkedett. Kapcsolatot tartott a katolikusokkal. Lelkének nyugalmát kereste. Beutazta Európát, majd visszatért Kassára, és nyíltan kezdte tárgyalásait a katolikusokkal, főleg a jezsuitákkal. 1694-ben kiadott munkájában védekezik a protestánsok rágalmai ellen, és a katolikusokkal való nyílt tárgyalásának okait fejtegeti. Nagyszombatba, Bécsbe és Rómába megy, ahol teológiai, civil és egyházi doktoriátust szerez.

40 Galla: i. m., 235.

41 Benedek: i. m., 388.

likus papjait eszközként használja céljai eléréséhez, addig ferences szerzetest titkos püspökké szentelni többé nem szabad, ahogyan azt Damokos Kázmérral tették.⁴² A rend tagjai belátták, hogy az erdélyi státus urak és a világi papok nem akarják, hogy Damokos Kázmér után ismét szerzetes legyen a vikárius és püspök, ezért sem Kájoni János, sem Újfalvi Albert nem vállalta el Róma felkérését. A ferences rend tagjai nem akartak széthúzást szítani a katolikusok között, sem az ország rendjeit nem akarták maguk ellen haragítani. Fontosabbnak tartják az apostoli missziót, hogy zavartalanul tudjanak dolgozni. Fontosnak tartják, ha nem ártják magukat a közügyekbe, szegényen élnek, mert akkor nem lesznek kitéve sem ők, sem a katolikus hívek semmiféle támadásnak.⁴³

1678-ban, amikor Moldvából kiszorítják az erdélyi ferenceseket, majd 1681-ben, amikor Jegenyei visszavonulóban van, akkor a Gondviselés visszaszólította szülőföldjére a lelket égető honvágy által – mint egykor Mózes az égő csipkebokornál – az esztelneki születésű Nagy Mózeset.⁴⁴ Ő a háromszéki katolikusok igazi magvetője, lelkes folytatója annak a munkának, amelyet felvállalt Damokos Kázmér, Jegenyei Ferenc, Taploczai István és Kájoni János. Mindnyájuk emberi kvalitásai őket Erdély nagyjai közé emelik, akikre példaként feltekinthet mind a katolikus, mind a protestáns magyar.

Jegenyei Ferenc élete 65. évében, 1684. június 3-án Mikházán halt meg, életszentség hírében.

42 Jegenyei: Levél a Kongregációhoz. In Sávai: *A csíksomlyói...* i. m. 346–348.

43 Galla: i. m., 277.; Vö. Jegenyei: Ajánlás. In *APF Kongresszus levelei, Magyarország–Erdély*. Vol. 2, fol. 176, 177.

44 Bíró Vencel – Boros Fortunát: *Erdélyi katolikus nagyok*. Kolozsvár, 1941, 83–88.; Nagy Mózes: Levél XI. Ince pápához és a Kongregációhoz. In Sávai János: *A csíksomlyói...* i. m., 352–353.